

והבוטנאים מ' זהרי ובנו ד' זהרי. בדרכם התווכחו הבוטנאים עם הבדווי אשר ליווה את המשלחת בדבר זיהוים של השיחים הנראים בוואדי השכן, אם אלו הם שיחי רותם (رَثَم = רותם המדבר) או שמא שיחי גֵּדָא (פרקרק פרסי). מעט מהדמיון בין השניים מוצג באיורים המוצגים כאן. הם אף התווכחו לגבי כל עץ שיטה שנקרה בדרכם אם הוא סֵיֵאל (שיטה סלילנית) או שמא סֵמֵר (שיטה סוככנית). הדבר הרשים מאוד את אבי, איש הקרקעות, והדי הוויכוחים מאז שבים ונשמעים בביתנו לעתים גם כיום. בשנת 1955 נתקלתי שוב בשם ובצמח עת נלוויתי אל אנשי משרד החקלאות שיצאו לעין רדיאן לבדוק את כדאיות גידול הסמר לשם ייצור נייר יקר ערך (על שם הסמר ונסיון גידולו קרוי הקיבוץ סֵמֵר שבערבה, מדרום ליטבתה).

בשנת 1967, כשהשתתפתי במשלחת שעסקה בחקר חצי האי סיני מטעם האוניברסיטה העברית, עשינו דרכנו במסלול מסעה של חטיבה 9 במבצע קדש (1956) והגענו לוואדי אבו-גֵּדָית. בוואדי זה מצוי פרקרק פרסי וההר השכן והוואדי עצמו קרויים אכן על שמו. קיומו של צמח זה בסיני לא היה ידוע קודם לכן כלל. בתקופת מלחמת יום הכיפורים נסתבר לי שצמח זה נמצא בסיני לא רק במזרחו ובדרומו של חצי האי כי אם גם בחלקו הצפוני-מערבי. היה זה כאשר מצאתיו בעת המלחמה מצפון-מערב למעבר המתלה - בקרבת הגשרים שהקימו המצרים על תעלת סואץ. ככל הידוע זהו המקום המערבי ביותר בעולם שצמח זה גדל בו.

במהלך הדיונים בוועדה הנזכרת הציגו המשתתפים בה מטעם האקדמיה ללשון העברית את הזהות האטימולוגית שבשמות גֵּדָיאן הערבי ועציון העברי, ולפיכך, יטבתה, היא עין רדיאן (= גֵּדָיאן) לשעבר, היא היא עציון (וראה מה שכתב ע' גיא לעניין זה). זיהוי זה לא חדש הוא וכבר הציגו רובינסון לפני למעלה ממאה שנים ובעקבותיו הלכו קלר, ברסלבסקי ומשל. לאחרונה ערער, אמנם, אליצור על קביעה זו, אולם צריך לקבוע שהשמות עין גֵּדָיאן, ואדי גֵּדָיאן ואם גֵּדָיאן משמשים בפי הבדווים זה זמן רב כשמותיהם של מקומות בסביבת יטבתה (כפי שהראו רובינסון וגיא אל נכון). כל בדווי שחי בארץ ובסיני באזור שבו גדל פרקרק פרסי בארץ ובסיני יודע מהו הצמח גֵּדָא, והבדווים החיים בדרום הנגב, בערבה ובסיני יודעים מהי מהות השמות עין גֵּדָיאן, ואדי אבו גֵּדָית וג'בל אבו גֵּדָית.

■ ■ ■ על מדוכת הלשון ■ ■ ■

אבינעם דנין

ה"עציון" חוזר לשפתנו

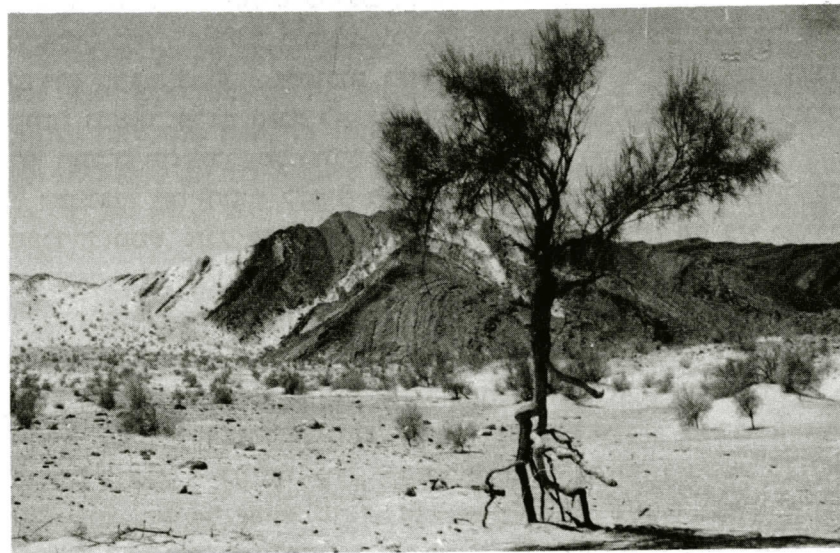
הכותרת בוודאי מעלה סימני שאלה אצל זריזי הקריאה והמבט. הן כבר ידוע לנו "עציון גבר" מימי המקרא, ועל מפת הארץ מצויים "כפר עציון" ו"ניר עציון" (שניהם על שם רוכש הקרקע של כפר עציון בשנות השלושים - ש"צ הולצמאן מרחובות. כשחיפשו דרך להנציח את שמו בשם עברי, דימו לראות בשם עציון תרגום להולצמאן שם משפחתו [האלץ = 'עץ' ביידיש]), ואם כן, מה עניינו של עציון החוזר לשפתנו? אלא שעציון זה, שאנו עוסקים בו כאן, שמו של צמח הוא, ואין לו עניין עם המילה עץ כפי שיתברר להלן. לאחרונה פועלת ועדה העוסקת בקביעת שמות עבריים לצמחי הארץ. בוועדה זו משתתפים אנשי האקדמיה ללשון העברית עם בוטנאים ואנשי החברה להגנת הטבע, ומטרתה לקבוע את שמות הצמחים על יסוד כללים מוסכמים, דבר שלא נעשה בשיטה זו במהלך עשרות השנים שחלפו, וזאת עקב העדר גוף כלשהו שעסק בזה. תוצאות עבודתה של הוועדה יפורסמו בבוא הזמן, אך סיפורו של העציון הוא מיוחד וראוי לגילוי מוקדם.

אחד החברים בוועדה העלה באחת מפגישותיה את הקושי הקיים כיום בשמות הצמחים פֵּרְקָרַק, יִפְרוּק, פֵּרְקָן (ממשפחת הסלקיים) והבלבול שהדבר יכול לגרום. הזכרתי ששם הצמח בערבית הוא גֵּדָא (غَدَا) ועל שמו היה שמה הקדום של יטבתה - עין גֵּדָיאן (عين غَدِيَان = עין רדיאן). מתוך בדיחות הדעת הצעתי שנגזור לפרקרק שם חדש מתוך השם יטבתה ונקרא לו יוטבתית. אולם קודם שאביא את החלטת הוועדה יש מקום לומר דבר על מפגשי בעבר עם השם פרקרק פרסי.

כאשר התחלתי להתעניין בנגב ולצעוד בדרכי המדבר, סיפר לי אבי, חירם דנין, על השתתפותו במשלחת לחקר האפשרויות החקלאיות בערבה שפעלה בחודש דצמבר 1942, יחד עם י' וייץ, י' צוקרמן, המומחה למים ש' בלאס ואיש הקרקע רביקוביץ (כל אלו מצד הגורמים המיישבים),

רותם המדבר (צילם: אבינעם דנין)

פרקרק (= עציון) פרסי בסיני (צילם: אבינעם דנין)

בניגוד לרותם, שגובהו מגיע לגובהו של עץ של ממש רק לעתים נדירות, הנה הפרקרק הפרסי מגיע לממדים כאלה לעתים מזומנות אם אין כורתים את ענפיו. בוועדה עלתה הדעה, שלא מן הנמנע, ששם הצמח בערבית מקורו בעברית קדומה דרך ג'דיאן-עציון. טעמו של השם הקדום למקום, לפחות מבחינת ה"עציון" שבו, הוא על שום שהשטח שבין יטבתה למפרץ אילת הוא אחד המקומות היחידים בארץ שבהם גדל פרקרק פרסי בכמות מרובה. גיא מפנה את תשומת הלב לכך ש"ע'צ'י'אן איננו שמו של מקום מסוים אלא שם של אזור נרחב יותר". הוא גדל גם ליד מושב פארן ולמעשה חלק ניכר משטחי החקלאות של פארן ממזרח לכביש הערבה מצוי על שטחים שבהם גדל הפרקרק בעבר. הוא גדל גם ליד חצבה ובמקום מיוחד במינו בשטחי החולות, שבמזרחה של בקעת עובדה, מצפון לאילת.

הוועדה החליטה פה אחד להחליף את השם פרקרק פרסי בשם עציון פרסי. בכך הוצא מנבכי העבר שם שנחבא בשפה הערבית במשך דורות רבים, אלא שצליל הגייתו השונה בערבית מזה ובעברית מזה גרם לדחיית זיהוים עד למפגש בין הלשונאים לבוטנאים.

ביבליוגרפיה: י' ברסלבסקי, הידעת את הארץ, ד, תל-אביב תשי"ב, עמ' 436 • ז' משל, נווה יטבתה, אילות תש"ן, עמ' 5-7 • ע' גיא, "יטבתה", בית מקרא 36 (קכה) (תשנ"א), עמ' 177-181 • י' אליצור, שמות מקומות עתיקים שנשתמרו בפי הערבים בארץ, עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשנ"ג, עמ' 122.

E. Robinson and E. Smith, *Biblical Researches in Palestine, Mount Sinai and Arabia Petraea, a Journal of Travel in the Year 1838*, I-III, London 1888
• L. Köhler, "Zum Ortsnamen Ezion-Geber", *ZDPV* 59 (1936), pp. 193-195

[תודתי לאמנון שפירא ולדוד טלשיר מן האקדמיה ללשון העברית על שהפנו אותי למקורות אלו ועל שאר הארותיהם.]